Resûlullah'ın Sırdaşı

HUZEYFE B. YEMÂN

Radîyallahu Anhu

مَا حَدَّثَكُمْ بِهِ حُذَيْفَةُ فَصدِّقُوهُ،
وَمَا أَقْرَأَكُمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ فَاقْرَءُوهُ

"Huzeyfe size ne söylerse onu doğru kabul edin!
Abdullah b. Mes'ûd nasıl (Kur'ân'ı) okursa
siz de onun gibi okuyun !"
(Tirmizî, *Menâkıb*, 108)

"Nifak, İslâm'dan dem vurup, onunla amel etmemendir."
Huzeyfe b. Yemân (ra)
(İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 301)

Adı	Huzeyfe b. Yemân
Anlamı	Küçük kiremitçi
Künyesi	Ebû Abdullah/Abdullah'ın babası
Lakabı	Sirri Resûlullah/ Allah Resûlü'nün Sırdaşı
Baba Adı	Huseyl b. Câbir el-Absî
Anne Adı	Rebâb bint Kâ'b
Kabilesi	Abdsoğulları/Necid
Doğum Yeri	Medine
Doğum Yılı	Tespit edilemedi.
İslam'a Girişi	Hicretin 2. yılı
Sohbet Süresi	9 yıl
Rivayeti	225
Savaşları	Uhud, Hendek, Nihâvend, vs.
Görevleri	Zekât Memurluğu, Valilik
Vefat Yeri	Medâin/İran
Vefat Yılı	Hicrî, 36/ Miladî, 656
Vefat Yaşı	Tespit edilemedi.

Resûlullah'ın Sırdaşı
HUZEYFE B. YEMÂN
(Radîyallahu Anhu)

Âlemlerin yegâne sahibi ve terbiye edicisi olan Rabbimize sonsuz hamdler, O'nun (cc) âlemlere rahmet olarak gönderdiği elçisine hesapsız salât ve selamlar, en güzel örnek olan Efendimiz'in (sas) mübarek ellerinde yetişen ashâb-ı kirâm efendilerimize sayısız selamlar, o sahâbîler içerisinde farklı bir yeri ve konumu olan Huzeyfe b. Yemân'a binlerce selamlar olsun. Allah (cc) bizleri es-Selam isminin altında toplasın, aramızda selamı yaysın, selam da Dârü's-Selâm olan cennetin kapılarını bizlere açsın inşallah...

Mevlâmızdan duamız şu olsun ki: Bize gerçek manada saâdet asrının çok büyük bir kameti olan Huzeyfe b. Yemân'ı anlatabilmeye ve yazabilmeye muvaffak kılsın. Nefislerimizi işin içerisine karıştırtmasın. Bir ayna safiyeti içerisinde Asr-ı Saâdet'in o güzel insanını yansıtmayı nasip eylesin.

Hz. Huzeyfe ve Ardahan

82 İl 82 Sahâbî projesinin 34. durağı, Ardahan, meclisimizin sahibi ise Resûlullah'ın Sırdaşı Huzeyfe b. Yemân... Bizler ülkemizin 81 vilayetinde ve Kıbrıs Lefkoşe'de o il ile bir şekilde bağını kurduğumuz sahâbî efendimizi anlatıyor, onların güzel hayatlarından hayatlarımıza izler taşımaya çalışıyoruz. Ardahan'ın nasibi ise gerçekten çok büyük; çünkü onun nasibi Huzeyfe b. Yemân olacak. Burada, bu güzel ilimizde Hz. Huzeyfe'nin neden anlatılacağına gelince, bunun iki önemli sebebi var. İlki, Hz. Huzeyfe, Hz. Osman'ın hilafet günlerinde Kafkasya seferlerine katılmış, Azerbaycan'a, İrminiyye'ye,

yani Ermenistan'a ayak izlerini bırakmıştır. [1] İstedik ki o büyük insanın ayak izlerinin bulunduğu o topraklara, en yakın ilimizde Hz. Huzeyfe diyelim, bundan dolayı Ardahan'da o anlatılacaktır.

Bir diğer husus Hz. Huzeyfe, el-Cezire dediğimiz Anadolu seferlerine de katılmıştır. Anadolu'nun dört bir tarafına ayak izlerini bırakmıştır. En son Mardin Nusaybin'de de evlenmiştir.[2] Dolayısı ile Hz. Huzeyfe, bu yönü ile Anadolu'nun enişteside. Bundan dolayı da dedik ki Ardahan'da Hz. Huzeyfe diyelim, onun o güzel havasını, edasını, cihana bıraktığı o derin mesajları serhat şehrimiz olan bu güzel topraklardan duyalım. Mevlâ, duyanlardan etsin, duyup da uyuyanlardan değil, duyup da uyanlardan, takip edenlerden eylesin.

Resûlullah'ın (sas) Sırdaşı

Sohbet-i Risalet'te, Huzur-u Nebi'de bulunma bahtiyarlığına eren her bir saâdet sahibi insana biz sahâbî diyoruz. Onların her biri en güzel örnek olan, üsvetü'n-hasene olan, Efendimiz'in (sas) mübarek ellerinde yetişmiş, yetiştirilmiş, hayatın çeşitli alanlarında bize örnek ve model kılınmış rehberlerdir. Her birinin adı farklı, tadı farklı, kabiliyeti farklı, mizacı farklı, cihana bıraktıkları izleri farklı, rehber oldukları alanları farklıdır. Gerçekten bugün adını bildiğimiz 10.000 sahâbînin her biri bize çok farklı mesajlar vermekte, çok farklı iklimler estirmektedir. Bugün hayatına misafir olacağımız Huzeyfe b. Yemân da o güzel bahçenin güllerinden biridir. O Asr-ı Saâdet gülünden biz çok güzel kokular duyacağız, hissedeceğiz. Nasıl ki her gülün kokusu aynı değilse, nübüvvet bahçesinin gülleri olan sahâbî efendilerimizin de hepsinin kokusu aynı olmayacak, Hz. Huzeyfe'nin kokusu daha farklı olacak ve bize çok istisnai şeyler öğretecek.

Onun adını anar anmaz aklımıza ilk gelen şey elbette ki *Resûlullah'ın Sırdaşı* olmasıdır. Evet, O *Sırrü Resûlullah*'tır,[3] Allah Resûlü'nün sırdaşıdır.

[1] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 362; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, I, 706; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 394.
[2] İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, I, 706.
[3] Hatibu'l-Bağdadî, *Tarihu Bağdad*, I, 162, 163.

O, *sahabü's-sır*'dır;[4] sır sahibidir; Efendimiz (sas), nice sırları onun aklında ve yüreğinde saklamıştır. Fitnelere dair nice sırrı, kıyamete dair nice bilinmeyenleri, o günün dünyasında yaşayan münafıkların kimliklerini Efendimiz (sas) onun emniyet ve güven dolu kalbine yerleştirmiş, tabir câiz ise ümmetin sır küpü olarak onu edinmiştir. Hani uçaklarda kara kutu vardır ya, uçağın tüm bilgilerini hafızasında tutar o kutu, uçak düşse bile neden düştüğü o kutunun içinde saklıdır. İşte Hz. Huzeyfe de bu ümmetin kara kutusudur. Tüm bilgiler ondadır, Resûlullah (sas) hiç kimseyle paylaşmadığı nice bilgileri onunla paylaşmıştır.[5]

Peki, neden? Neden başka biri değil de Hz. Huzeyfe bu iş için seçilmiştir. Meselâ 23 yıl Efendimiz'in (sas) yanından hiç ayrılmayan, yolunun yolcusu, sırrının sırdaşı, zor günlerin arkadaşı, hicret yolunun yoldaşı Hz. Ebû Bekir dururken, neden Efendimiz (sas) Hz. Ebû Bekir'i değil de Hz. Huzeyfe'yi seçmiştir. Neden Hz. Ömer ve Hz. Osman değil de yıllar sonra iman eden -ne zaman iman ettiğini birazdan göreceğiz- Hz. Huzeyfe bu iş için seçilmiştir. Neden Hz. Ali değil, Ali ki dünya-ahiret Efendimiz'in (sas) kardeşidir, yeri Musa için Harun ne ise odur,[6] o sadece bir amcaoğlu değil, bir damat değil, bir akraba değil, hepsinden öte Efendimiz'in (sas) en yakını, en çok sevdiği, en fazla hayatında yer verdiği biridir. Neden Ali değil de Huzeyfe? Neden Peygamberin havarisi olan Zübeyr, ümmetin emini olan Ebû Ubeyde, semahat kahramanı olan Abdurrahman b. Avf, cömertlik timsali ve yaşayan şehit Talha b. Ubeydullah değil de Hz. Huzeyfe? Neden mesela ensârdan biri değil de o? Meselâ vefatı ile arşı titreten Sa'd b. Muâz, Sa'd b.Ubâde, Es'ad b. Zürâre, Ebû Eyyüb el-Ensârî ya da başka biri değil de Hz. Huzeyfe?

Evet, gerçekten neden? Efendimiz'in (sas) Hz. Huzeyfe'yi seçmesi sadece güvenilir, emin, dirayetli biri olması olsaydı; bu adını andığımız tüm sahâbîde de bu vasıflar vardı. Hiçbirinin bu manada Hz. Huzeyfe'den geri kalır tarafı yoktu.

[4] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 362.

[5] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 362; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, I, 706; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 394.

[6] *"Ey Ali! Harun'un Musa'nın yanında aldığı yeri, sen de benim yanımda almaktan razı değil misin? Ancak benden sonra peygamberlik yoktur."* Buhârî, *Meğâzî*, 78; Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 30, 32.

Her Sahâbî Sırdaştır, Ama O, Bir Başkadır

Efendimiz (sas) bir gün Enes b. Mâlik'e de bir sır vermişti. Enes dışarıda oynarken Efendimiz (sas) yanına gelmiş, kulağına eğilmiş bir şeyler söylemişti. Uzaktan bu manzarayı seyreden Hz. Enes'in annesi Ümmü Süleym merak etmişti. Enes b. Mâlik dönüp gelince, hemen oğluna gitmiş ve ne olduğunu sormuştu. Enes demişti ki: *"Anneciğim! Resûlullah benden bir şey istedi ama onu bana sır olarak verdi. Bundan dolayı Resûlullah'ın sırrını sana söyleyemem!"* Annesi 10-11 yaşlarındaki oğlunun bu hassasiyetinden çok memnun olmuş: *"Oğlum! Resûlullah'ın sırrını asla ifşa etme!"* demişti.[7]

İşte sahâbede olan hassasiyet bu idi. Kime verseydi bu sırrı, sırları onlar kesinlikle saklarlardı. Sadece hanımlar, bu konuda biraz zorlanabilir, yapı itibari ile kendilerine emanet edilen sırları sonuna kadar saklayamazlardı. Bunu da Kur'ân'dan öğreniyoruz. Efendimiz (sas) hanımlarından birine bir sır vermişti, ama o hanım -ki o Hz. Ömer'in kızı Hafsa annemizdi- o sırrı ifşa etmiş, diğer hanımlara söylemişti.[8] Bu hadiseyi saymazsak, Efendimiz (sas) kime ne sır vermişti ise o sahâbî kesinlikle o sırrı sonuna kadar saklamıştı. Hal böyle olunca peki, neden Efendimiz, özel olarak Hz. Huzeyfe'yi bu iş için seçmişti?

Neden Hz. Huzeyfe?

Bu soruya verilecek cevap şudur: Hz. Huzeyfe bu iş için kendini âdeta Resûlullah'a (sas) seçtirmiştir; yani Resûlullah'ın (sas) seçimi, Hz. Huzeyfe'nin kendisini seçtirmesi ile olmuştur. Nasıl mı? Bakın Hz. Huzeyfe ne diyor? *"Resûlullah'ın ashâbı, ona en hayırlı amel nedir? diye hep sorarlardı. Ben ise Efendimiz'e (sas) en şerli amel nedir diye hep sordum. Çünkü hayır bellidir. Biz şerleri öğrenip ondan geri durmak zorundaydık. Bundan dolayı ben hep şer*

[7] Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 145, 146.

[8] *"Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz (sır) söylemişti. Fakat eşi, o sözü başkalarına haber verip Allah da bunu Peygamber'e açıklayınca, Peygamber bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti. Peygamber bunu ona haber verince eşi: Bunu sana kim bildirdi? dedi. Peygamber: Bilen, her şeyden haberdar olan Allah bana haber verdi, dedi."* Tahrim 66/3.

olanları Efendimiz'den (sas) sordum." [9] İnce anlayışı, basireti ve feraseti görüyor musunuz?

Bu soruları nasıl sorduğuna dair, bir örnek vermek gerekirse; kendi lisanından şu örneği verebiliriz: "Bir gün Resûlullah'a (sas) "Ya Resûlullah! Bu hayır ortamından sonra daha önceki gibi yine şer olacak mı?" diye sordum. O da "Ey Huzeyfe! Allah'ın kitabım oku ve ondaki hükümlerle amel et!" buyurdu. Ben soruyu yineledim. O da yine "Ey Huzeyfe! Allah'ın kitabını oku ve ondaki hükümlerle amel et!" buyurdu. Ben de bu sefer "Peki ya Resûlullah! O şerden sonra gene hayır gelecek mi?" dedim. O da "Puslu bir sükûnet ve âdeta toz bulutu içindeki bazı hayırlı kimseler olacak." buyurdu. "Peki, bu hayırdan sonra şer olacak mı?" dedim. O da şöyle buyurdu: "Evet, kör ve sağır bir fitne ve cehennem kapısında durmuş sapkınların çağrıları olacak. Onlar, kendilerine uyan herkesi doğrudan cehenneme götürecekler." [10]

Gerçekten bugün hadis kitaplarımızı açın bakın, onlarca en hayırlı amel nedir sorusunu, onlarca farklı sahâbîden duyabilirsiniz. Ama en şerli, en kötü amelleri soran bir tek sahâbîdir, o da Huzeyfe b. Yemânî'dir. Dolayısı ile onu Resûlullah'a (sas) sırdaş eden şey; evet güvenilirliğidir, evet emniyet insanı oluşudur, evet zekâsının çok üst düzeyde olmasıdır, evet dirayetinin ve iradesinin çok güçlü olmasıdır, sırdaş olmak için bu vasıfların hepsi gereklidir; ama bunların yanında bir de çok merak sahibi olması gerekir, geleceği merak etmesi ve bu konuda çok sık soru sorması gerekir. İşte Hz. Huzeyfe'yi sırdaş eden en temel vasıflar bunlardır: *Güven, emniyet, zekâ, dirâyet, irade ve merak...*

Merak ilmin hocasıdır,[11] Hz. Huzeyfe adım adım Efendimiz'i (sas) takip etmiş, güvenirliğini ve emniyetini O'na ispat etmiş, zekâsının ne kadar üst düzeyde olduğunu Efendimiz'e (sas) hissettirmiş, dirâyet ve irade adına ortaya çok güzel örnekler koymuş, bunların hepsinin üstüne merakı ile soru üstüne soru sormuş, böylelikle Resûlullah'ın sırdaşı, ümmetin sır küpü, üm-

[9] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 299.
[10] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 299, 300.
[11] Bediüzzaman Saîd Nursî, *Mektubat*, s. 518.

met-i Muhammed'in kara kutusu olmuştur. Öyleyse gelin bu güzel insanı biraz olsun tanımaya çalışalım. Bakalım bize ne diyecek, neler anlatacak...

Hayat Defterinin Sayfalarını Aralarken

Sahâbe-i kirâmın güzide simalarından Huzeyfe b. Yemân'ın künyesi Ebû Abdullah'tır.[12] O hep el-Yemân ya da el-Yemânî nisbeti ile anılır. Yemân nisbeti, Huzeyfe'nin babası Huseyl (Hısl)'in lakabı olduğu ifade edilmiştir.[13] İbnü'l- Kelbî ve İbn Sa'd ise, bu lakabın Huzeyfe'nin dedesi olan Cirve b. Hâris'in lakabı olduğunu söylemişlerdir.[14] Kaynaklarımızın aktardığına göre Arapların meşhur kabilesi Gatafân'ın büyük kollarından Abs kabilesine mensup olan Cirve b. Hâris bir kan davası sebebi ile memleketinden Medine'ye kaçar. Medine'de aslen Yemen'den gelen ensârdan Evs kabîlesinin Benû Eşhel koluyla antlaşma yapar. Bir müddet Medine'de kalır, sonra Mekke'ye gelir, bir müddet de Mekke'de kalır.[15] Dolayısı ile hem Mekkeli hem Medineli sayılır..

Hz. Huzeyfe'nin babası Huseyl, bir müddet Medine'de ya da o günkü adı ile Yesrib'te kaldıktan sonra antlaşma yaptıkları Eşheloğulları'ndan Ka'b'ın kızı Rebâb ile evlenmiştir. Yani Huzeyfe'nin annesi ensârdan Evs kabilesinin bir kolu olan Benû Eşhel'den bir kadındır. Annesinin tam ismi, Rebâb bint Ka'b b. Adî b. Abdi'l-Eşhel'dir.[16] Huzeyfe'nin annesi[17] de babası da sahâbîdir.[18] O ev, Resûlullah'ın (sas) sevgisini kazanmış bir iman evidir. Huseyl ile Rebab'ın bu evliliğinden dört erkek, üç kız çocukları olur. Bu yedi çocuğu da çok iyi Müslüman olurlar. Erkeklerin ismi, Saîd, Safvân, Müdlec ve Huzeyfe, kızların ismi ise Leyla Ümmü Selime [19] ve Fatma'dır. [20] Hz.

[12] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 297; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 393.
[13] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 362; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, I, 706; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 394.
[14] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 297.
[15] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 295, 296; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 362; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, I, 706; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 394.
[16] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 297.
[17] Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 342; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, VII, 107.
[18] Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 295-297; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 377.
[19] Seleme b. Sâbit'in annesidir. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 511.
[20] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 342.

Huzeyfe'nin bu kardeşleri de İslâm tarihinde az ya da çok isimlerinden söz ettirmişlerdir. Meselâ onun kardeşi Safvan, Uhud'un şehitlerindendir,[21] kız kardeşi Fatıma ise hadis rivayet eden hanım sahâbîlerdendir. [22]

Hz. Huzeyfe'nin doğum tarihini net olarak bilemiyoruz; ama onun Medine'de doğduğunu biliyoruz. Kaynaklarımızda Hz. Huzeyfe'nin İslâm öncesi hayatına dair bilgilere pek rastlanmamaktadır. Huzeyfe'nin çok genç yaşta babasıyla birlikte İslâm'ı kabul ettiğini tahmin ediyoruz. Bazı rivayetlere göre Abs kabilesinden 9 kişi, daha Efendimiz (sas) Mekke'de iken Mekke'ye yada Medine'nin ilk günlerinde Medine'ye gelip Müslüman olmuşlardı.[23] Bu 9 kişiden birisi de Huzeyfe'nin babası Huseyl olabilir... Daha sonra Huseyl, oğlu Huzeyfe ile birlikte yine Mekke'ye geldi ve Efendimiz (sas) ile görüştü.

Ben Muhacirlerden miyim Yoksa Ensârdan mıyım?

Efendimiz (sas) Medine'ye hicret ettiği zaman bu iman ailesi de Efendimiz'in (sas) yolunu gözleyenlerdendi. Efendimiz (sas) Medine'ye hicret edip, Mescidini inşa ettikten sonra sıra muhacir-ensâr kardeşliğine gelince, Huzeyfe, Resûlullah'ın (sas) yanına gelip şunu diyecekti: *"Ya Resûlullah! Ben Muhacirlerden miyim yoksa ensârdan* mıyım?" [24] Niye bunu soruyordu Hz. Huzeyfe? Çünkü o hem Mekke'de yaşamış hem Medine'de; böyle olunca kendisinin hangi zümreden olduğunu tam bilememişti. Efendimiz (sas) bu sorusuna karşılık demişti ki: **"Sen bilirsin ister muhacirlerden ol, ister ensârdan!"** Huzeyfe bunu duyunca dedi ki: *"O halde ensârdanım Ya Resûlullah!"* [25] Hz. Huzeyfe, kendini ensâr olarak seçince, Efendimiz (sas) bu sefer ona muhacir bir kardeş kılacaktı. Kimi kıldı dersiniz? Öyle birini ki o da tam Hz. Huzeyfe gibi, zaten böyle olmalıydı değil mi? Evet, ona kardeş kılınan muhacir Ammar b. Yasir olacaktı. [26] Onlar o günden sonra Suffa mekte-

[21] İbn Sa'd, *Tabakât,* IV, 296.
[22] İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe,* VII, 227.
[23] İbn Sa'd, *Tabakât,* I, 283.
[24] Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebir,* II, 280.
[25] Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebir,* II, 280.
[26] İbn Sa'd, *Tabakât,* I, 297.

binin en gözde talebeleri olacaklardı. Aralarında herkesin gıpta edeceği bir kardeşlik hukuku tesis edeceklerdi.

Anneye Bakın Anneye!

Medine'nin o güzel günlerinde Hz. Huzeyfe hep Resûlullah (sas) ile beraberdi. Öyle ki O'nu bir gölge gibi takip ediyordu. O böyle olmasına rağmen annesinin bir hassasiyeti var ki anne ve babalar olarak bu hassasiyetten çok şeyler almalıyız. Huzeyfe b. Yemân'ın annesi Rebâb bint Ka'b da Hz. Peygamber'i çok sever, oğlunun hep O'nunla birlikte olmasına, O'nunla vakit geçirmesine, O'nun hizmetinde bulunmasına büyük önem verirdi. Bir keresinde oğlunun birkaç gün Hz. Peygamber'e (sas) gitmediğini görünce ona kızmış ve hemen ona gitmesini emretmiştir.

Hz. Huzeyfe olayı şöyle anlatır: "Annem bir gün bana: "*Ne zamandan beridir Allah Resûlü'ne gitmiyorsun?*" diye sordu. Ben de: "*Şu zamandan bu yana.*" dedim. Bunun üzerine annem bana kızdı. Ben de Allah Resûlü'ne (sas) gittim ve onunla birlikte akşam ve yatsı namazlarını kıldım. O çıktı ben de O'nu takip ettim. Benim sesimi işitince: "**Kim o?**" diye sordu. Ben: "*Huzeyfe*" dedim. Hz. Peygamber: "**Ne istiyorsun?**" dedi. Ben de durumu anlattım. Bunun üzerine Allah Resûlü: "**Allah seni ve anneni bağışlasın...**" diye bize dua etti. [27]

Ne demiş oldu bu rivayet bu çağın anne ve babalarına? Çocuklarınızı adım adım takip edin. Onları başı-boş bırakmayın. Evet, sıkmayın; ama nereye gidip geldiklerini kontrol edin ve onların ahiretlerini imar edecek yerlere gidip gelmelerine zemin hazırlayın. İşte Huzeyfe'nin annesi Rebab'ın bize dediği bu idi...

Bedir'de Verilen Sadâkat Dersi

Hz. Huzeyfe b. Yemân, kahramanlık ve cesareti ile de sahâbe arasında ön plana çıkmış bir kişidir. Hz. Peygamber'in (sas)Bedir savaşı dışındaki bütün savaşlarına katılması, yaşadığı sürece râşit halîfeler döneminde pek çok

[27] Tirmizî, *Menâkıb*, 30.

muharebede görev alması bu özelliğinin en büyük işaretidir. Peki, neden Bedir gibi büyük ve önemli bir savaştan geri kalmıştı? Burada da Resûlullah'ın sırdaşı olan o büyük insan, o yaşadığı hatıra ile de bize çok ama çok önemli şeyler öğretecektir.

Hicretin 2. yılı Bilâl, Bedir için sahâbeyi savaşa davet ederken Hz. Huzeyfe ve babası Huseyl, Medine'nin dışındadırlar. Medine'ye döndüklerinde İslâm ordusu çoktan yola çıkmışlardır. Bu baba-oğul iki güzide insan, ne yaşlılıklarına ne gençliklerine takılmadan, bahanelere sığınmadan anında İslâm ordusuna kavuşmak için yola çıkarlar. Baba Huseyl epey yaşlı, Huzeyfe ise oldukça gençtir. Bedir'e doğru giderlerken yolun bir yerinde müşriklerle karşılaşırlar, müşrikler onlara nereye gittiklerini sorarlar. Huzeyfe ve babası: "Biz tüccar adamlarız, bizi bırakın Medine'ye gidelim" diye söyleseler de müşrikler: "Siz Muhammed'in ordusuna katılmaya gidiyorsunuz" diyerek onları esir alırlar. Huzeyfe şöyle devam eder: "Müşrikler bizi esir aldılar ve bize Muhammed'in ordusuna katılmaya gidiyorsunuz, diye baskı yaptılar. Biz ısrarla Medine'ye gittiğimizi söyledik. Bunun üzerine Medine'ye gideceğimize, Hz. Peygamber (sas) ile birlikte savaşmayacağımıza dair bizden yemin aldılar ve bizi serbest bıraktılar. Biz de onlardan kurtulduktan sonra, arka bir yoldan İslâm ordusuna gelip kavuştuk." Harp hilededir ya, onlar da bu ilke gereğince öyle davrandılar. Baba-oğul bu iki sahâbî, Bedir'e geldiklerinde Efendimiz (sas) çadırında dua dua yakarıyordu. Bir ara dışarı çıktığında Huzeyfe ile babasını gördü. Bunlar başlarından geçenleri anlattıklarında, Efendimiz (sas) dedi ki: **"Çabuk geldiğiniz gibi geri dönün. Biz her şart ve durumda, verilen sözü yerine getirmekle emrolunduk. Düşman dahi olsa verilen söz yerine getirilmelidir. Ben sizden değil, Rabbimden yardım umarım."** [28]

Hassasiyeti görüyor musunuz? Düşmana dahi verilen sözü bir ölüm-kalım savaşı olan Bedir'de yerine getirttiriyor. Hz. Huzeyfe gibi sır küplerini yetiştiren işte bu hassasiyettir. Eğer onlar Efendimiz'den (sas) bu güven, sıdk/doğruluk ve emniyeti görmeselerdi, bunun dersini fiilî olarak O'ndan

[28] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 395; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 297.

almasalardı, böyle bir netice ortaya çıkar mıydı? Böyle talebeler yetişir miydi? Onun Bedir'e katıl(a)mama sebebi işte buydu.

Uhud'dan Acı Bir Tablo

Uhud'a gelince, Hz. Huzeyfe Uhud'un 700 savaşçısından biri olarak ilk saflarda yerini almıştı. Onun nasıl bir dirâyet ve irade kahramanı olduğunu ise Uhud'da daha iyi göreceğiz. Huzeyfe b. Yemân'ın babası Huseyl b. Câbir, o günler çok yaşlanmıştı. Kaynaklar yaşını vermezler ama 70-80 yaşlarında olduğunu tahmin edebiliriz. Yaşı ilerlemiş olduğundan Uhud savaşına katılamamış Medine'de kalmıştı. Hz. Peygamber (sas) Uhud savaşına çıkınca, Huseyl b. Câbir ve yine yaşlı bir sahâbî olan Sâbit b. Vakş'ı,[29] kadın ve çocuklarla birlikte bir eve yerleştirmişti. Savaşın başladığı anlarda Huseyl b. Câbir, yaşlı arkadaşı Sâbit b. Vakş'a demişti ki: "Ey Sâbit! Gel biz kendi başımızın çaresine bakalım. Daha ne bekliyoruz? Ömürlerimizden bir şey kalmadı. Ancak iki lokma yiyecek kadar iki üç günlük ömrümüz kaldı. Kılıçlarımızı alsak da gündüzün Uhud'da Hz. Peygamber'in (sas) yanına katılsak. Belki Allah (cc) bize bu sayede şehitlik nasip eder de hayatımızın bu son demlerini şehadet ile taçlandırırız."[30] Nasıl bir nesil bu nesil Allah aşkına? Gencine bak, yaşlısına bak, kadınına bak, erkeğine bak, her biri bir başka güzel...

Bu konuşma üzerine bu iki yaşlı sahâbî kılıçlarını alıp Uhud'a gelirler ve habersizce mücahitlerin arasına katılırlar ve savaşmaya başlarlar. O anlarda bir müşrik darbesi Sâbit b Vakş'a isabet eder ve onu şehit eder.[31] Utbe b. Mes'ûd[32] isimli sahâbî de Huzeyfe'nin babası Huseyl'i savaşın öncesinde görmediği için müşrik askerlerinden zanneder ve onun karşısına çıkar. Onlar birbirleri ile savaşırlarken Hz. Huzeyfe uzaktan babasını tanır.

Bu durumu gören Hz. Huzeyfe: *"Babam, babam! Müslümanlar o benim babam!"* diye bağırır; ama savaşın o sıcak anında bu söz duyulmaz ve Utbe

[29] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 223; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, I, 558, 559; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 279.
[30] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 223; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, I, 558, 559; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 279.
[31] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 223; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, I, 558, 559; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 279.
[32] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 296.

bir kılıç darbesi ile Huseyl'i yere serer. Huzeyfe koşa koşa gelir, babasının başını kucağına alır ve orada gözyaşı döker.[33] Utbe de şaşkınlık ile olanları seyreder ve: "Vallahi! Onu tanımamıştım. Onu müşriklerden zannetmiştim" der. Huzeyfe'nin o anda, olayın o sıcak zamanında sözü nedir? Neden dirâyet ve irade kahramanıdır siz bu sözün üzerinden anlayın. Der ki: *"Allah sizi affetsin. O, merhametlilerin en merhametlisidir."* [34] Böyle bir zeminde söylenecek en güzel söz işte budur. Hz. Peygamber (sas) bu hadiseyi öğrenince savaşın sonrasında Hz. Huzeyfe'ye babasının diyetini ödemek ister. Hz. Huzeyfe ise belirlenen diyeti almaz, Efendimiz (sas) ısrar edince alır o diyeti Müslümanlar arasında tasadduk eder. Onun bu davranışı Hz. Peygamber (sas) nazarındaki değerini kat kat artırır, Efendimiz (sas) onun bu yaptığını duyunca, ona hayır dualarında bulunur. [35]

Hendek Gazvesi'ndeki Kahramanlığı

Hz. Huzeyfe'yi, Huzeyfe yapan en önemli gazvelerden biri de Hendek gazvesidir. O da diğer sahâbîler gibi işin bidâyetinde hendeklerin kazılmasında görev almış daha sonra Hz. Peygamber'in (sas) kendisine vermiş olduğu görevleri eksiksiz yerine getirmiştir.

Bu savaşta kimsenin cesaret edemediği, açlığın ve zor şartların hüküm sürdüğü bir ortamda Hz. Peygamber (sas) tarafından cesaret isteyen zor bir görevle görevlendirilişi dikkat çekmektedir. Hz. Peygamber (sas) ondan düşman tarafına geçip içlerinde olan biteni öğrenmesini isteyerek, onu keşifçi veya deyim yerindeyse casus olarak görevlendirmiştir. Hz. Peygamber (sas), sürekli tekrar ettiği: *"Cennet karşılığında bu işi kim yapar?"* sorusuna cevap veren olmayınca bu zor vazifeyi Huzeyfe'ye bizzat kendisi tevdi etmiştir. [36] Bu hadise bize Hz. Peygamber'in (sas) Hz. Huzeyfe'ye karşı nasıl güveninin tam olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Onun, İslâm ordusunun gözcüsü olmasını, sırları gizli tutma özelliğinden kaynaklandığı-

[33] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 296; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 377, 378.
[34] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 296; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 377, 378.
[35] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 296; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 377, 378.
[36] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 243.

nı da söyleyebiliriz. O dehşetli günü ve yerine getirdiği bu zor görevi kendi ifadeleri ile anlamaya çalışalım.

Hendek Gazvesi'nden yıllar sonra Hz. Huzeyfe, Irak'ın Medâin şehrindedir. Sahâbe olma bahtiyarlığına erememiş nesilden olan bazıları, Hz. Huzeyfe'nin etrafını sarmış, ondan Resûlullah'ın (sas) yaşadığı zamana dair bazı sorular soruyorlardı. O topluluk içerisinde olan zatın biri: *"Keşke biz de o çağda yaşasaydık, biz de sizin gibi olsaydık, kim bilir biz de ne destanlar yazar, Resûlullah'ın (sas) önünde, arkasında, yanında, sağında, solunda savaşırdık."* der. Hz. Huzeyfe bu sözü duyunca, bunun çokta kolay olmadığını, o günlerin çok zor günler olduğunu ve nicelerinin bazı imtihanları kaybettiklerini anlatır.[37] Sonra sözü Hendek Gazvesi'ne getirir ve hadiseyi detaylı bir şekilde şöyle anlatmaya başlar:

"Ahzab gecesi halk, Hz. Peygamber'in (sas) etrafından dağıldılar. Yanında on iki kişiden başka kimse kalmadı. Biz saf halinde oturmuştuk. Ebû Süfyan ve onunla birlikte bulunan kuvvetler üst tarafımızda, Kureyza Yahûdileri ise aşağımızda idi. Çoluk çocuğumuz üzerine baskın yapıverecekler diye onlardan korkup duruyorduk. Bize öyle bir gece gelip çatmıştı ki ondan daha karanlık bir gece görmemiştik. Gök gürültülerini andıran gürültülerle korkunç bir rüzgâr gelip çatmıştı. Öyle bir karanlık çökmüştü ki hiçbirimiz, uzattığı parmağını dahi göremiyordu. İşte böyle bir zamanda Hz. Peygamber (sas), müşriklerin aralarında anlaşmazlığa düştüklerini ve Allah'ın, onların topluluklarını dağıttığını haber almıştı. Allah'ın Resûlü, gecenin bir kısmını namaz kılarak geçirdikten sonra bize doğru yöneldi ve: **"Bizim için gidip şu kavmin ne yaptığını gördükten sonra benim yanıma dönecek bir kimse var mı ki ben, onun cennette bana arkadaş olmasını yüce Allah'tan dileyeyim"** diye buyurdu. Orada bulunanlardan hiçbiri, duydukları aşırı korku, karşılaştıkları şiddetli açlık ve soğuk yüzünden ayağa kalkamadı. Hepimiz sustuk. Bizden hiç kimse onun bu çağrısına cevap verme cesaretini gösteremedi. Efendimiz: **"Bize şu kavmin haberini getirecek bir adam yok mu ki Allah (cc), onu, kıyamet gününde benim yanımda bulundursun."** buyurarak sorusunu tekrarladı. Yine biz hep sustuk. Bizden hiç kimse, onun bu dave-

[37] Müslim, *Cihad*, 99.

tine icâbet etmek cesaretini gösteremedi. Hz. Peygamber (sas) üçüncü kez aynı çağrıyı yaptıktan sonra icabet eden olmayınca, yanıma kadar geldi. Benim üzerimde ne düşmandan korunabileceğim bir kalkanım ne de soğuktan korunabileceğim bir elbisem vardı. Eşimin entari üzerinden giydiği, boyu dizlerimi geçmeyen kısa bir gömlekten başka bir şeyim de sırtımda yoktu. Resûlullah yanıma gelince dizlerimin üzerine çöküp büzülmüştüm. Peygamberimiz (sas) ayağıyla bana dokunarak: "**Kimdir bu?**" diye sordu. Ben: "Huzeyfe'yim ey Allah'ın Resûlu!" dedim. Hz. Peygamber (sas): "**Sen geceden beri benim sesimi işitmedin mi? Neden kalkmadın?**" deyince, ben kendisine: "Seni hak din ve kitapla peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki ben, kendimdeki açlıktan ve karşılaştığım soğuktan dolayı dâvetine icâbet edemedim." dedim. Ben, oradaki halkın en çok korkanı ve en çok üşüyeni iken, Allah Resûlü bana: "**Git şu kavim ne yapıyor bir bak, onlara hissettirmeden onların haberlerini bana getir ve yanıma dönüp gelinceye kadar onlara ne ok, ne taş, ne mızrak atma ve kılıç vurma!**" buyurdu. Ben ona: "Ey Allah'ın Resûlu! Onların beni öldürmelerinden korkmuyorum. Fakat şu soğuk ve açlık beni bitirdi" dedim. Hz. Peygamber (sas): "**Sen benim yanıma dönüp gelinceye kadar ne sıcaktan ne de soğuktan zarar görmeyeceksin.**" buyurdu. Sonra benim için şöyle dua etti: "**Allah'ım! Onu önünden, ardından, sağından, solundan, üstünden, altından gelecek her türlü kötülüklerden koru!**" Bunun üzerine ben kılıcımı, yayımı aldım ve müşriklere doğru yürüyüp gitmeye başladım. Onun yanından ayrıldıktan sonra o soğuk havaya rağmen sanki kendimi hamamda yürüyormuş gibi hissettim. Vallâhi, içimde ne bir korku ne de bir üşüme kalmış, hepsi içimden çekilip gitmişti. İçimde bunlardan hiçbir şey duymuyordum artık. Nihayet müşriklerin ordugâhının yakınına vardım. Ebû Süfyan'ı, yanmış bir ateşin başında ve bir takım adamların içinde buldum. Ebû Süfyan, kara, iri yarı bir adamdı. İki elini ateşe tutuyor, koltuklarına sürüyor göçüp gitmek gerek, diyordu. Kendisini, bundan önce hiç görmemiştim ve tanımıyordum. Ebû Süfyan, ateşin başında ısınırken tam o esnada çantamdan bir ok çıkarıp yayıma yerleştirdim ve kendi kendime, ben daha ne bekliyorum, Allah'ın düşmanını görüyorum, dedim ve ona atıp vurmak istedim. Fakat hemen Hz. Peygamber'in (sas), bana dönünceye kadar bir şey yapmayacak, bir hadise çıkarmayacaksın ve onlara bir şey hissettirmeyeceksin sözünü hatırlayınca bu düşüncemden vazgeçtim ve oku-

mu tekrar yerine koydum. Eğer ona atmış olsaydım onu mutlaka vururdum. Kendimde bir cesaret buldum. Onların içerisine girdim. Rüzgâr ve Allah'ın gözle görülmeyen orduları, onlara, yapacağını yapıyor, onların çanaklarını ve kaplarını deviriyor, ateşlerini söndürüyor, çadırlarını başlarına yıkıyordu. O anda Ebû Süfyan ayağa kalktı: "İçinizde casuslar ve gözcüler bulunmasından sakının, herkes, yanında bulunanın kim olduğuna baksın ve sizden her biriniz, yanında oturanın elini tutup, ona kim olduğunu sorsun" dedi. Ebû Süfyan aralarına bir yabancının girdiğini sezmiş olacak ki böyle bir uyarı yaptı. Bunu duyunca, yanımdakine fırsat vermeden hemen sağ elimi uzatıp yanımda oturan kimsenin elini tuttum. Ona: "Sen kimsin?" diye sordum. O da: "Amr b. el-Âs'ım" dedi. Hemen sol elimi uzatıp sol yanımda oturan kişinin de elini tutup, ona da: "Sen kimsin?" diye sordum. O da, Muaviye b. Ebî Süfyan olduğunu söyledi. Ben, böyle yapmakla onların bana soru sormalarına engel oldum ve onların benden şüphelenmemelerini sağladım. -Zekâyı görüyor musunuz? Zekâ olmasa bu yapılabilir mi? Bu büyük bir cesaret ve zekâ işidir.- Biraz sonra Ebû Süfyan ayağa kalktı ve dedi ki: "Ey Kureyş topluluğu! Vallâhi siz, durulacak bir yerde durup sabahlamadınız. Vallahi siz, durulacak bir yerde değilsiniz. Atlar, develer ölmeye, kırılmaya başladı. Kıtlık, her tarafı sardı. Benî Kureyza Yahûdileri de bize ihanet ve aksilik etmeye başladılar. Onlardan hoşumuza gitmeyecek haberler aldık. Rüzgârdan, başımıza gelenleri görüyorsunuz. Ne kaplarımızı ne ateşimizi ne de sığınacağımız çadırlarımızı yerinde bırakıyor. Hemen göç edip buradan gidiniz. İşte ben, gidiyorum." dedi ve sonra devesine doğru yöneldi. Devenin bir dizi bağlı idi. Üzerine oturdu ve yürütmek için ona vurdu. Deve, üç ayağı üzerine sıçrayıp kalktı. Vallâhi, devenin ayak bağı ayakta iken çözüldü. Eğer Hz. Peygamber'in (sas), bana dönüp gelinceye kadar bir hadise çıkarmayacaksın, buyruğu olmasaydı, isteseydim onu, yine orada bir okla öldürmüştüm. Düşman askerlerinin en yakınımda bulunanları Âmiroğulları idiler. Onlar, birbirlerine: "Ey Âmiroğulları hânedanı! Buradan göç edip gidelim. Burası, bizim için durulacak bir yer değildir" diyorlardı. Rüzgâr, ordugâhlarını alt üst ederken, onlar, ordugâhlarından bir karış bile ileri geçecek durumda değillerdi. Vallâhi, onların büyük halıları ve döşekleri üzerine rüzgârın savurduğu taşların çıkardıkları sesleri işitiyordum. İkrime b. Ebî Cehil, Ebû Süfyan'a: "Sen, kavmin lideri ve başkumandanı olduğun halde, orduyu nasıl

bırakıp gidiyorsun?" deyince, Ebû Süfyan utandı, hemen devesini çöktürdü ve yularını eliyle çekip durdu. Ordudaki insanlara: "Haydi göç ediniz" dedi. Ebû Süfyan, ayakta dikilip dururken, düşman orduları göç etmek üzere ayaklanmaya başladılar. Derken Kureyş orduları göç edip gittiler. Gatafanlıların ordugâhına gittiğim zaman onları da göç etmiş buldum. Ebû Süfyan, ordusunun takip edilmesinden endişe ederek, Amr b. Âs'a: "Ebû Abdullâh! Benim ve senin, burada kalmamız gerekir. Muhammed ile ashâbının bizi takip etmelerinden gafil ve süvarilerimizin de himayesinden uzak bulunuyoruz. Askerimiz çekilip gidinceye kadar takip edilmeyeceğimizden emin değiliz" dedi. Bunun üzerine Amr b. el-Âs: "Peki ben, geride kalayım" dedi. Ebû Süfyan, Hâlid b. Velîd'e: "Ebû Süleyman! Sen, ne dersin?" diye sordu. Hâlid b. Velîd: "Ben de onun gibi geride kalayım" dedi. Böylece, takip edilmekten korktukları için, Amr b. el-Âs ile Hâlid b.Velîd gözcü olarak iki yüz atlı ile geride kaldılar. Bunlar, seher vaktine kadar ordugâhta beklediler." [38]

Onlarca kaynakta anlatılan bu uzun rivayeti Hz. Huzeyfe aktarırken, sahâbe olmamış o nesle siz böyle yapabilir miydiniz dercesine, nasıl zorlu imtihanlarla karşı karşıya kaldıklarını aslından öğretmek istiyordu.

Yorucu Bir Gece ve Gelen Müjde!

Olayın devamında Hz. Huzeyfe, Kureyş müşrikleri gibi diğer müşrik kabileleri Fezâre ve Gatafanlılar'ın da bulundukları yeri terk ederek yurtlarına döndüklerini ve Gatafanlılar'ın ordugâhlarına vardığı zaman orayı boş bulduğunu ifade eder. Bundan sonra kendisi de tekrar Müslüman orduları arasına döner. Geri dönerken yaşadığı bir hadiseyi de şu şekilde anlatır: "Hz. Peygamber'e (sas) geri dönerken yolun yarısına geldiğim zaman gördüğüm yirmi kadar sarıklı süvari bana: "Sahibine haber ver, Allah (cc), düşman askerlerine karşı ona kâfî gelmiş ve ona yardım etmiştir" dediler. -Huzeyfe onların kim olduğunu bilememişti. Ama bu hadiseyi Efendimiz'e (sas) anlattığında onların melekler olduğunu öğrenecekti.- Müşriklerin ordugâhından döndüğüm zaman da yine hamamda yürüyormuşum gibiydim.

[38] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 242, 243; Belâzürî, *Ensabü'l-Eşraf*, I, 344, 345; Vâkıdî, *Kitabü'l-Meğâzî*, II, 493-490; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 70, 71; M. Âsım Köksal, *Hz. Muhammed ve İslâmiyet*, V, s. 110-116.

Hz. Peygamber'in yanına dönüp geldiğim zaman, kendisi, eşlerinden birisine ait Yemen işi bir kilim üzerinde namaz kılıyordu. Vallâhi, Resûlullah'ın yanına döner dönmez, bütün üşümelerim, bana gerisin geri gelmişti. Tir tir titriyordum. Resûlullâh (sas), yaklaşmamı eliyle işaret edince, yanma yaklaştım. Yine işaret edince, biraz daha kendisine yaklaştım. Yanına varınca, kilimin bir ucunu benim üzerime örttü ve tekrar namaz kılmaya devam etti. Namazını bitirince: **"Yemân'ın oğlu otur, müşrikler hakkında ne haberin var?"** buyurdu. Ben kendisine: "Ey Allah'ın Resûlü! Halk Ebû Süfyan'ın başından dağılmış, yanında az kişi kalmış. Ateş yakmışlar. Allah bizim üzerimize boşalttığı soğuk gibi, onların üzerine de soğuk boşaltmaktadır. Fakat biz buna karşılık, Allah'tan, onların dilemedikleri ecri dileriz." dedim. Kendisine, müşriklerin bütün haberlerini bildirdim ve onları, göçüp giderlerken bıraktığımı söyledim. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sas) azı dişleri görününceye kadar güldü. Sonra beni ayak ucuna yatırdı. Örtüsünün bir ucunu, üzerime bıraktı ve namaz kılmaya başladı. Ben öylece uykuya dalmışım. O kadar yorulmuşum ki o örtünün içinde sabah namazı vaktine kadar uyumuşum. Sabaha olunca: **"Bana ey uykucu! Kalk artık!"** diyen bir ses duydum. Bir de baktım ki sesin sahibi Resûlullah'mış (sas) ... [39]

İşte onun Hendek Gazvesi'ndeki hali budur. Biz onun bu yaptıklarından çok farklı mesajlar hayatımıza taşımalıyız.

Zorluk Seferi Tebûk'ta

Huzeyfe b. Yemân, Hicretin 9. yılında yapılan Tebûk savaşında farklı bir görevle karşımıza çıkmaktadır. Medine'de meyvelerin olgunlaştığı, sıcak bir mevsimde mücahitler rahatlarını bırakıp Allah ve Resûlü'nün davetine icabet etmek üzere 30 bin kişiyle yola çıkmışlardır.[40] Bu mücahitlerin arasında Huzeyfe b. Yemân da bulunmaktadır. Sanki Allah (cc) bu savaşta onun Hz. Peygamber'in (sas) sırdaşı olacağını takdir etmiştir. Bu seferde Hz. Huzeyfe'nin, Hz. Peygamber'i (sas) münafıkların kötü tuzaklarından korumak gibi özel bir görevi vardı. Tebûk Gazvesi'nden dönüşte, Allah münafıkların oyu-

[39] Vâkıdî, *Kitabü'l-Meğâzî*, II, 490; Halebî, *es-Siretü'l-Halebiyye*, II, 653, 654.
[40] Vâkıdî, *Kitabü'l-Meğâzî*, III, 1041.

nunu Resûlullah'a (sas) haber vermişti. Onlar Resûlullah'ı (sas) öldürmek için bir plan yapmışlardı. Efendimiz (sas) bunun üzerine ordusunu vadinin geniş yolunda, kendisinin ise dar yoldan gideceğini beyan etti. O dar yola girdiklerinde karşıdan yüzleri kapalı bir grubun kendilerine doğru geldiğini gördüler. Bu gruptakiler ani bir hareketle Hz. Peygamber'in (sas) bineğini çeken Ammâr b. Yasir'in üzerine saldırdılar. Ammâr onlarla mücadele ederken Hz. Peygamber (sas), Huzeyfe'ye: **"Dikkat dikkat!"** diye seslendi. Nihayet onları püskürtüp, vadiye indiler. Vadiye inince Hz. Peygamber (sas), Ammâr'a: **"Onları tanıdın mı?"** deyince, Ammâr: "Yüzleri kapalıydı." cevabını verdi. **"Peki, ne istediklerini bildin mi?"** diye sorunca, Ammâr: "Allah ve Resûlü daha iyi bilir." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sas): **"Onlar Allah'ın Resûlü'nün bineğini ürkütüp, kaçırıp bir uçurumdan atmayı düşünüyorlardı."** dedi. O yol esnasında Hz. Peygamber (sas) Huzeyfe b. Yemân'a bazı münafıkların isimlerini, kimselere söylememesi uyarısı ile bildirmişti.[41]

Sahâbenin En Büyük Korkusu

Burada sormamız gereken soru şu olmalı: "Neden Efendimiz (sas) münafıkların isimlerini Huzeyfe'ye, kimselere söylememek şartı ile bildirmiştir? Daha doğru ifade ile madem açıklanmasını istemiyor, Efendimiz (sas) niye isimleri Huzeyfe'ye söylüyor?" Bunun gizli tutulmasının sebepleri nelerdir? Bu soruya farklı açılardan farklı cevaplar verilebilir de özellikle iki noktaya dikkat edilmelidir: Bunlardan birisi, Efendimiz (sas) ashâbının hep nifaka düşme korkusunda yaşamalarını istiyordu. Bir teyakkuz halinde olmalarını arzuluyordu. Peki, sahâbî bu mesajı almış mıydı? Elbette ki almıştı. Bakın tabiînin büyüklerinden İmam İbn Ebû Müleyke (v.117/735) ne diyor: *"Ben ashâb-ı kirâmdan Bedir Gazvesi'ne katılan en az otuz sahâbî ile bir arada bulundum. Onların hepsinin ortak bir korkusuna şahit oldum. Korkuları 'Acaba ben münafık mıyım?' korkusuydu."* [42]

[41] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 453; Beyhakî, *Delâil*, V, 257; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, V, 261.
[42] Buhârî, *İman*, 36.

Bu nasıl bir şey Ya Rabbi? Her biri birer iman kalesi olan, imanın ete, kemiğe bürünmüş halleri olan o insanlar neden böyle bir korku ile yanıp tutuşurlardı?

İmam Kastalânî (v. 923/1517) ise şunu söylüyor: "Ben sahâbe içerisinde 21 sahâbînin açıkça münafıklıklarından korktuklarına onların sözlerinin üzerinden şahit oldum. O 21 isimden biri Hz. Ömer, diğeri annemiz Hz. Aişe idi."[43]

Hz. Ömer gibi bir büyük kamet, defaatle cennetle müjdelenmiş biri olmasına rağmen, bu korkuyu taşıyordu. Efendimiz'in (sas): **"Benim haneme ancak cennetlik olan girer"**[44] diyerek, hanımlarının da cennetlik olduğunu beyan ettiği Hz. Aişe gibi biri bile: "Ben münafık mıyım?" diyerek akıbet endişesi taşıyordu. Çünkü Efendimiz (sas) münafıkların vasıflarını açıkça beyan etmiş, kendi dünyasında olan münafıkları ise isimlerini gizlice Hz. Huzeyfe'ye vermişti. İşte bu nebevî uyarı, sahâbeyi böyle bir hale sokmuştu.

Duyulduğunda insanı dehşete düşüren bir sözü Hasan-ı Basrî (v.110/728) şöyle dile getirir: *"Münafıklık korkusu duymayan münafıklığından korksun!"* [45] Yani Hasan-ı Basrî'nin dediği şu aslında: "Münafık, münafıklığından korkmayan insandır." Bu korku insanı nifaktan muhafaza eden bir zırhtır. Korkuyu duyanlar, nifaka kapı açmamak için çırpınıp dururlar, korkuyu duymayanlar o kapıları açık bırakarak yüreklerine, akıllarına nifak girmesine engel olamazlar.

İmam Kastalânî'nin de belirttiği gibi münafıklığından korkan isimlerden birisi de ashâbın büyüklerinden Hz. Ömer'di. Onun bu din için ne ifade ettiğini bilmeyen yoktur. Yaşadığı hayatta yaptıklarını bilmeyen de yoktur... 33 yaşında iman etmiş, 6 yıl sonra belki... Ama geldiği gün Efendimiz'in (sas) soluna geçmiş, tam 30 yıl iman üzere bir hayat yaşamış... Efendimiz (sas) ile beraber 17 yıl, Hz. Ebû Bekir'in hilafet günlerinde 2.5 yıl, kendi döneminde 10.5 yıl; destansı bir hayat ortaya koymuş... Onun hayatında var

[43] Kastalânî, *İrşâdü's-Sârî fî Şerhi Sahihi'l-Buhârî*, I, 198, 199.
[44] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 2059.
[45] İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, I, 149.

olan karelerden tek bir tanesi, bizim hayatımızda olsaydı, bize yeter de artardı bile... Ama o Ömer, ilk günden son güne, hep "Ben Münafık mıyım?" ızdırabı ile inleyip durmuştur biliyor musunuz?

Hz. Ömer ve Hz. Huzeyfe

Peki, münafıkları kendisine emanet edilen nebevî bilgi ile çok iyi tanıyan Huzeyfe b. Yemân, nifakı nasıl tarif ediyordu? Sâbit el-Haddâd Ebü'l-Mikdâm, Ebû Yahya'dan şöyle bir rivayet aktarır: "Ben de yanında iken bir adam Huzeyfe'ye "Nifak nedir?" diye sordu. O da "Nifak, İslâm'dan dem vurup, onunla amel etmemendir." dedi. [46]

Büyük bir korku ile inleyen Hz. Ömer, biliyordu ki Efendimiz (sas) münafıkların isimlerini Hz. Huzeyfe'ye vermişti. Bundan dolayı Huzeyfe'nin yakasına yapışmış: "Ne olur söyle kimler var o listede?" "Ne olur söyle Efendimiz (sas) kimleri o listeye yazdı?" diye âdeta yalvarıp durmuştu. Huzeyfe her seferinde: "Ömer bunlar sır, Efendimiz (sas) bana kimselere söylememe şartı ile bu bilgileri vermişti. O söyleme deyince ben nasıl söylerim." Ömer bakmıştı ki Huzeyfe'den ser gidecek, ama sır çıkmayacak; bu sefer: "O zaman bir tek şey söyle! Ben o listede var mıyım?" demişti. Huzeyfe: "Hayır, sen yoksun" demişti.[47] Bu söz Hz. Ömer'i biraz rahatlatmıştı. Ama yine de o korkuyu yüreğinden tamamen silip atmamıştı. Valiler atamıştı, büyüyen İslâm coğrafyalarının dört bir tarafına; şimdi de şöyle bir korku vardı Hz. Ömer de: "Acaba atadığım valiler içerisinde münafık var mı?" Bu sefer Huzeyfe'ye bunu sordu: "Ne olur söyle bunların içerisinde var mı münafık?" Huzeyfe önce söylemedi, ısrarlar çoğalınca; isim vermeden bir tane olduğunu söyledi. Hz. Ömer bunun üzerine araştırmalara başlar; araştırır, araştırır ve işin sonunda o şahsı bulur ve onu valilikten azleder. [48]

Hz. Ömer'in son anlarını İbn Abbas bize şöyle anlatıyor, diyor ki: "Son anları yüzünde bir endişe var; eğildim ve dedim ki: 'Ey Ömer! Ne mutlu sana, Efendimiz'e (sas) sahâbî oldun, O'nun yanında yüzlerce O'nu memnun edecek işler yaptın. O senden razı olarak gitti. Sonra Ebû Bekir

[46] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 301.
[47] İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, I, 707-708.
[48] İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, I, 707-708.

bu ümmetin halifesi oldu. Sen ona elinden geldiğince yardımcı oldun. O da senden razı olarak gitti. Sonra sen halifemiz oldun. 10.5 yıl bizi adalet ile yönettin. Bütün Medine ve Müslümanlar senden razı oldular ve sen bu hal üzere şimdi ölüm döşeğindesin. Ne mutlu sana ki böyle güzelliklere sahip oldun. Ne mutlu sana ki iyi başladığın bu yolu şimdi de şehadet ile bitiriyorsun.' Bu sözleri duyunca yaralı olarak ölüm döşeğinde son anlarını yaşayan Hz. Ömer, şöyle doğrulmaya çalıştı: *"Ey İbn Abbas! Sen ne diyorsun böyle, vallahi ben akıbetimden endişeliyim. Yaptıklarım bir tarafa, Allah beni affetsin, başka bir şey istemiyorum. Eğer bağışlanmazsam, eyvah bana ve eyvah anneme! Eyvah bana ve eyvah anneme!"* [49] dedi. Bu nasıl bir endişe, bu nasıl bir korkudur böyle...

Hz. Ömer, o günden sonra hep Hz. Huzeyfe'yi gözlemiş, onun kıldığı cenaze namazlarını kılmış, onun kılmadığını ise kılmamıştır.[50] Efendimiz'in (sas) Hz. Huzeyfe'ye neden münafıkların isimlerini verdiğinin ikinci sebebini buradan anlıyoruz. Efendimiz (sas) bu bilgilerin dillerde yayılmasını istemiyordu. Ama Hz. Huzeyfe'yi ümmetin kara kutusu kılarak, aslında kendinden sonra gelen özellikle yöneticilere: *"İşte size istişare edeceğiniz bir isim, işte size danışacağınız bir danışman"* demiş oluyordu. Zaten dememiş miydi: **"Size ne söylerse kabul edin"** [51] diye... Sahâbe bu mesajı çok doğru anlamıştı. Bundan dolayı Hz. Huzeyfe'nin vefat edeceği Hicrî 36. yıla kadar hep onunla özellikle şahıslar ve fitneler hakkında istişareler yapılmıştı. Neden Hz. Huzeyfe'ye bu bilgiler verilmişti sorusunun cevabı burada saklıdır. Hz. Huzeyfe, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman döneminde hep danışılan bir merci idi. Hz. Osman'ın şehit olması üzerine, Hz. Ali'ye ilk biat edenlerden biri olmuştu.[52] O günler Medâin'de idi. Hz. Ömer onu Medain'e vali olarak atamıştı, yıllarca orada onlarca fethe komutanlık etmişti.[53] Hicretin 36. yılı Hz. Ali'ye biat etmesinin üzerinden 40 gün geçmişti ki yatağa düştü ve çok geçmeden vefat etti. [54]

[49] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 425.
[50] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 394.
[51] Tirmizî, *Menâkıb*, 37.
[52] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 394.
[53] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 301.
[54] İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, I, 707; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 301.

Onun hayatı o kadar bereketli bir hayat ki burada mahdut sayfalar içerisinde biz ancak bir miktarına değinebildik. Size ne onun rivayet ettiği 225 hadisten[55] bahsedebildik ne onun her biri bir inci olan sözlerinden ve hutbelerinden bahsedebildik ne onun cihad meydanlarındaki kahramanlıklarından bahsedebildik ne onun yıllarca yaptığı Medâin valiliğinden söz edebildik. Onları başka zamanlara ve zeminlere havale edeceğiz; ama Huzeyfe b. Yemân dediğimizde kesinlikle anlatmamız gereken üç mesele daha var ki onları anlatmasak, onun anlatıldığı bahis kesinlikle kalacaktır. Bu üç mesele: Kur'ân'ın cem edilmesi, adamlığın zirve hali ve onun vefat hadisesidir. Bu üç meseleyi de özetleyerek size aktarmaya çalışalım.

Kur'ân'ın Cem Edilmesi

Malum olduğu üzere, Efendimiz'in (sas) vefatına kadar Kur'ân'ın nüzûlü devam ettiği için, Efendimiz (sas) Kur'ân'ı bir mushaf haline getiremeden vefat etmişti. Kur'ân'ın iki kapak arasına ilk toplayan Hz. Ebû Bekir olmuştu.[56] Yemâme savaşında Kur'ân hafızlarının birçoğunun şehit olması üzerine, Hz. Ömer'in teklifi ile bu iş yapılmış ve Kur'ân kurulan bir heyet başkanlığında iki kapak arasında toplanmış ve bu Mushaf, Hz. Ebû Bekir'in yanında saklanmıştı.[57] Onun vefatından sonra hilafete geçen Hz. Ömer bu mushafı yanında tutmuştu. O da vefat edince bu imam mushafı annemiz olan Hz. Hafsa'nın yanında kalmıştı.[58] Hz. Osman'ın hilafet günlerinde Azerbaycan ve Ermenistan seferlerine katılan Hz. Huzeyfe, fethe katılan askerler arasında Kur'ân-ı Kerim'i okuma hususunda ihtilaflar olduğunu ve bu ihtilafların seninki doğru, benimki doğru tefrikasına doğru gittiğini fark etti. Feraset ve basireti ile ortaya çıkan bu durumun çok tehlikeli olduğunu anlayınca, sefer sonrası durumu Hz. Osman'a bildirdi.[59] Durumun önemini anlayan Hz. Osman'ın emri ile Kur'ân-ı Kerim, oluşturulan bir heyet tarafından Kureyş lehçesi ile daha önce oluşturulan nüsha üzerine çoğaltılmaya başlandı. Ubey b. Ka'b, Kur'ân'ı okuyor, Zeyd b. Sâbit ise okunan Kur'ân

[55] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 258.
[56] Zerkeşî, *el-Burhân fi Ulumi'l-Kur'ân*, I, 235; Süyûtî, *el-İtkân*, I, 185.
[57] Zerkeşî, *el-Burhân fi Ulumi'l-Kur'ân*, I, 237.
[58] Buhârî, *Fezâilü'l-Kur'ân*, 3.
[59] Süyûtî, *el-İtkân*, I, 187; Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usûlü*, s. 72.

ayetlerini, okunduğu gibi yazıya geçiriyordu. Böylece kısa zamanda hicrî 31/miladî 651 yılında dört nüsha meydana getirildi.[60] Başka rivayetlere göre ise yedi nüsha yazıldı.[61] Oluşturulan nüshalardan bir tanesi halifenin yanında kalırken diğerleri Şam, Kûfe ve Basra gibi dönemin ilim merkezlerine gönderildi. Geri kalan şahsi nüshaların ise herhangi bir fitneye sebep olmaması için yakılması emredildi. [62]

Kur'ân'ın çoğaltılması ve kıraat ihtilaflarının ortadan kaldırılması hususundaki gayreti, Hz. Huzeyfe'nin basiretini ve ileri görüşlülüğünü çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Bugün elimizde var olan mushaflar işte o gün yazılan Kureyş lehçesine uygun mushaflardır. Kıyamete kadar bu ameli ile Hz. Huzeyfe'nin ne kadar sevap alacağını tahayyül edebiliyor musunuz?

Adamlığın Zirve Hali

Adamlığın zirve hali meselesine gelince, bunun Hz. Huzeyfe'nin hayatında nasıl olduğuna Hz. Ömer'in bir sözünden anlıyoruz. Bir gün Hz. Ömer yanındakilere bir takım temennilerde bulunmalarını söyler. Orada bulunanlardan bazıları, oda dolusu kadar altın ve at temenni ederler. Her biri bulundukları temenniyi açıklarlar. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Ben de temenni ederim ki şu ev dolusunca Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Muâz b. Cebel ve Huzeyfe b. Yemân, Salim Mevlâ Ebû Huzeyfe gibi adamlarım olsa da kendilerini Allah'a itaat yolunda çalıştırsam."[63] der ve önce Hz. Huzeyfe'ye, sonra Hz. Muâz'a daha sonra da Hz. Ebû Ubeyde'ye bir miktar para gönderir. Hizmetlisine, bak bakalım paraları ne yapacaklar? diye talimat verir. İsimleri zikredilen zâtlar kendilerine gönderilen paraları alır almaz, miktarına dahi bakmadan hemen dağıtırlar. Hz. Ömer'in hizmetlisi geri dönüp durumu bildirince Hz. Ömer, arkadaşlarına: "Ben size demiştim" der.[64] İşte onlar adam gibi adamlar, dünyanın değiştirmediği adamlar, dünyayı değiştiren adamlar...

[60] Zerkeşî, *el-Burhân fi Ulumi'l-Kur'ân*, I, 334; Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usûlü*, s. 75.
[61] Zerkeşî, *el-Burhân fi Ulumi'l-Kur'ân*, I, 334; Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usûlü*, s. 75.
[62] Buhârî, *Fezâilü'l-Kur'ân*, 2, 3.
[63] Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 294; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, I, 14.
[64] Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, I, 14.

Vefatı

Gelelim son meseleye, Huzeyfe b. Yemânî'nin vefatı meselesine...

Tarihler hicrî, 36/miladî 656 yılını gösterirken Hz. Huzeyfe halen Medâin valisidir. O günler Hz. Osman şehit edilmiş, akabinde Hz. Ali'ye biat edilmiştir. Daha bu hadise üzerinden kırk gün geçmemiştir ki Hz. Huzeyfe yatağa düşmüştür.

Medâin'de bulunan Hz. Huzeyfe'nin hastalandığını duyan yakınları ve ensâr, gece yarısı veya sabaha doğru yanına gelirler. Hz. Huzeyfe onlara vakti sorar gece yarısı veya sabah olmak üzere derler. Hz. Huzeyfe: "Sabahleyin ateşe götürülmekten Allah'a sığınırım." diye üç kere dua eder. Sonra, "Bana kefen olacak bir şey getirdiniz mi?" diye sorar. "Evet" diye cevap alınca, şöyle der: *"Kefenler için fazla masraf yapmayın. Eğer Allah nezdinde bir kıymetim varsa bana sizin saracağınızdan daha kıymetlisi verilir. Şayet Allah katında bir kıymetim yoksa üzerimdeki de çabucak soyulup alınır."* [65]

Son demleriydi, çocuklarının tamamını baş ucuna topladı ve onlara bazı vasiyetlerde bulunmaya başladı. Onun, *Ebû Ubeyde, Sâfvân, Sa'd, Saîd* ve *Simâk* isimlerinde 5 oğlu, Ümmü Seleme isminde ise bir kızı vardı.Çocuklarına vasiyeti ne olmuştu sizce? Elbette bir ömür Münafıklara karşı sırları saklayan birinin vasiyeti de bununla alakalı bir mesaj taşıyacaktı. Neydi vasiyeti biliyor musunuz? Çocuklarına; "Ali, Ali!" diyerek vefat etti. "Ali'ye itaat edin! dedi. Peki, Hz. Ali'ye itaat etmenin nifakla ne alakası vardı. Alakasını Efendimiz (sas) söylüyor; Ümmü Seleme validemiz ve başka sahâbîler naklediyor bu hadisi, biz İmam Müslim'den, Tirmizî'den ve Nesâi'den okuyoruz: **"Ali'yi mü'min olan sever, münafık olan ise sevmez."**[66] Hz. Huzeyfe bu hakikati bildiği için çocuklarına; tarafınız Ali'nin yanı olsun diyerek gidiyordu. Hz. Huzeyfe'nin çocukları babalarının bu vasiyeti gereği Hz. Ali'nin saflarında yerlerini alıyorlardı. O çocuklardan iki tanesi Sâfvân ve Saîd, Sıffîn'da Hz. Ali'nin saflarında savaşıyor ve orada şehit oluyorlardı. [67]

[65] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 306.
[66] Müslim, *İman*, 33; Tirmizî, *Menâkıb*, 68; Nesâî, *İman*, 20.
[67] Selmân Başaran, "Huzeyfe b. Yemân", *DİA*, XVIII, 434.

Vefatının son anlarında ağlamaya başladı. Yanındakiler kendisine "Neden ağlıyorsun?" diye sorunca şöyle cevap verdi: *"Dünyaya üzüldüğümden dolayı ağlamıyorum. Aksine ölüm benim için daha sevgilidir. Fakat ben Allah'ın rızası üzerine mi yoksa gazabı üzerine mi olduğumu bilmediğimden ağlıyorum."* Sonra dedi ki: *"Ey Allah'ım, biliyorsun ki seni seviyorum. Ben fakirliği zenginliğe, şanı şöhreti tevazua, büyüklenmeyi ise sükûta tercih ettim. Artık sen bilirsin. Beni sana kavuşmamda mübarek kıl!"* [68] dedi ve sonra vefat etti.

Allah kendisinden ebeden razı olsun. Kabri şuan Medâin'de, Selmân-ı Fârisî'nin hemen yanındadır. İki aziz dost birbirlerinin yanında halen cihana söz söylemektedirler...

HUZEYFE B. YEMÂN'IN HAYATINDAN MESAJLAR

- Elde ettiğin makam ve mevki ne kadar büyürse büyüsün, yanında sırlarını paylaşacağın dostların olsun. Resûlullah bile kendisine sırdaş edindiyse, sen nasıl bundan beri olabilirsin ki?
- Sana sır olarak verilen her şey bir emanettir. Emanete ihanet ise nifaktır. Ser gitmeli, ama sır çıkmamalıdır. Sırları ifşa edersen nasıl O'na (sas) ümmet olabilirsin ki?
- Sırların son nefese kadar saklanabilmesi, ancak dünyevi hiçbir hesap içerisine girmemekle mümkündür. Eğer içinde gizli hesapların, varmak istediğin menzillerin varsa, nasıl hasbî kalabilir ve nasıl sadâkat sahibi olabilirsin ki?
- Mü'min her an nifaka düşme korkusu ile yaşayan insandır. Kalbinin ibresini, ihsan şuuru ve infak adımları ile iman üzere ayarlayandır. Yüreğinde ben münafık mıyım korkusu yoksa nasıl nifaktan uzak olabilirsin ki?
- Adamlığın zirve hali ne boy, ne soy, ne cep, ne makam, nede mevkidir. Hiçbir rüzgârın değiştiremediğine ve savuramadığına adam denir. Yaşadığın dünyada bazı şeyler karşısında değişiyorsan, nasıl Hz. Huzeyfe'nin arkadaşı olabilirsin ki?

[68] İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, I, 707; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 307.